

Auditointi vaikuttaa, ei vaikuta, vaikuttaa – puhuttaa ainakin

Korkeakoulujen arviointineuvosto (KKA) on tilannut kaksi korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmien auditoinnin vaikuttavuutta koskevaa tutkimusta. Niiden julkistustilaisuus järjestettiin huhnikuussa. Arja Haapakorpi (Helsingin yliopisto) on tehnyt tutkimuksen 'Auditointiprosessi ja sen vaikutukset yliopistossa', Timo Ala-Vähälä (Jyväskylän yliopisto) tutkimuksen 'Mitä auditointi tekee?'. Molemmat ovat ladattavissa sivulta www.kka.fi. Molemmat nostavat esiin sekä tuttuja ajatuksia että hienoisia yllätyksiä. Nämä kaipaavat selityksiä, joita jo tarjoi-linkin julkistustilaisuuden paneelin jäsenenä.

Haapakorven tutkimus keskittyi yliopiston tiedekunta- ja laitostasoon ja tarkasteli vaikutuksia prosessien ja lopputulosten sekä tarkoitettujen ja eitarkeitettujen vaikutusten näkökulmasta kahdessa yliopistossa 40 haastattelun pohjalta. Suoriksi myönteisiksi vaikutuksiksi paljastuivat toimintojen näkyväksi tekeminen ja systematisointi, kehittämiskohteiden löytäminen, vähän tunnettujen alojen arvostuksen nousu ja toimijoiden sosiaalinen integraatio. Kielteisinä suorina vaikutuksina nousivat esiin arviointitoiminnan kasvun myötä kuormittavuus, arviointien merkityksen heikentyminen ja heikko hyödynnettävyys laitos- ja tiedekuntatasolla. Vaikutukset olivat myös monin osin välillisiä. Ne yhdistyivät johtamiseen, toiminnan ohjaukseen ja koulutukseen sekä uuden yliopiston rakentamiseen, mutta näiden muutos ei aina käynnistynyt laadunvarmistussyistä.

Ala-Vähälän tutkimus kohdistui sekä yliopistoihin että ammattikorkeakouluihin (amk) ja nojautui haastatteluihin (38) yhdessä yliopistossa ja yhdessä amk:ssa sekä kyselyyn (902 vastausta) neljässä yliopistossa ja neljässä amk:ssa. Kohteena olivat laatutyötä ja auditointeja koskevat tulkinnat ja näkemykset, ei niinkään konkreettinen vaikuttavuus. Tulosten mukaan ammattikorkeakouluissa työskentelevät suhtautuvat laatutyöhön positiivisemmin kuin yliopistoväki, johto myönteisemmin kuin alayksikkötason työntekijät – ja yliopistojen tutkijat kaikkein kriittisimmin. Yhteiskuntatieteiden ja oikeustieteiden edustajat ovat jossain määrin kriittisempiä kuin luonnontieteiden ja kasvatustieteiden edustajat. Monet vastaajat olettavat auditoinnin liittyvän opetus- ja kulttuuriministeriön resurssien jakoon. Mikään virallinen päätöshän ei tätä linkkiä muodosta.

Yllättävintä Haapakorven tutkimuksessa oli, että harva haastateltavista, jotka kuitenkin kaikki osallistuivat auditointiin tavalla tai toisella, osasi vastata kysymykseen laadunvarmistuksen merkityksestä yliopistolle tai omalle yksikölle – ja että monien mielestä havaitut epäkohdat johtivat harvoin korjauksiin. Auditoinnin lisäarvo ei siis näytä toteutuvan, kun tulosten hyödyntämistä ei johdeta riittävällä ponnella. Auditoinnin kytkentää Euroopan korkeakoulualueen muodostamiseen ja läpinäkyvyyden tarpeeseen ei vielä

kovin hyvin mielletä. Toisaalta Ala-Vähälän kyselyyn vastaajat katsoivat myönteisen auditointipäätöksen lisäävän uskottavuutta kansainvälisessä yhteistyössä, kun tällainen väitelause suoraan esitettiin.

Ala-Vähälän tutkimuksessa yllättää vastaajien laajalti kannattama käsitys, jonka mukaan auditoinnit ja ulkoiset arvioinnit vievät kohtuuttomasti aikaa suhteessa niiden tuottamiin hyötyihin. Väitteeseen yhtyvät kaikki, johto kuitenkin hieman muita heikommin. Kyselyyn vastaajat eivät ehkä samalla tavalla pääse pohtimaan vaikuttavuutta kuin haastatteluissa. Tällöin ei aina oivalleta korkeakoulujen ulkopuolisten saamaa hyötyä ja erilaisia välillisiä hyötyjä. Toisaalta uusinta-auditointiin joutumista ei pidetty välttämättä negatiivisena, sillä sen jälkeen ”laatutyötä alettiin vasta tosissaan tehdä”. Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota myös arviointitoiminnan kasvun myötä syntyneisiin puhetapoihin. Esimerkiksi uudistusten katsottiin vievän ”vuosi vuodelta enemmän aikaa varsinaiselta työtäni” riippumatta vastaajan työuran pituudesta. Näkemys ei siis välttämättä nojaa omakohtaiseen kokemukseen.

Ala-Vähälän tutkimuksen asennejakaumat ja Haapakorven esiin nostamat vaikutukset ovat suurelta osin yhteensopivia auditoinnin parissa työskentelevien arkihavaintojen kanssa. Tulosten arvo ei aina olekaan yllätyksissä vaan vallitsevuuksien osoittamisessa ja vaikutusten moniselitteisyyden jäsentämisessä. Tulokset näyttävät, että laatutyö ja auditointi ovat lähes joka suhteessa hyväksytympiä amk:issa kuin yliopistoissa. Tämä ero johtunee johtamiskulttuurin eroista ja laadun johtamisen pitemmästä historiasta amk-puolella.

Yliopistoissa laadunarviointi ymmärretään osaksi perustyötä: julkaisujen, opintosuoritusten ja työnhakijoiden akateemisen laadun arviointi on ’aina’ kuulunut työhön. Laatujärjestelmien ideana on kuitenkin seurata, kuinka hyvin tuossa laadunarvioinnissa onnistutaan yliopiston asettamien tavoitteiden näkökulmasta, ja dokumentoida se myös ulkopuolisten käyttöön. Tämä edellyttää johtamissuhteen rakentamista laadunarviointiin ja muuhunkin yliopiston toimintaan. Tämä näkökulma arveluttaa vielä akateemisia johtajiaakin, saati sitten riviyliopistolaisia. Amk-puolella tilanne on toinen. Taustalla on kulttuurinen ero, joka juontuu pitkälle. Yliopisto-organisaatiot ovat syntyneet vuosisatojen kuluessa itsenäisistä tutkimuskäytännöistä muotoutuneen koordinoimattoman opetustoiminnan päälle. Ammattikorkeakoulut taas ovat rakentuneet 1990-luvulla fuusioituista opistoista, joissa keskeistä on ollut rehtorin lukujärjestyksellä koordinoima opetus laadukkaana työvoiman kouluttamiseksi. Tehtävä- ja kulttuurierojen on syytä näkyä laadunvarmistuksessakin, mutta nykyhaasteissa korkeakoulujen menestyminen edellyttää laadun johtamista yliopistopuolellakin.

Turo Virtanen